

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆเพื่อเป็นการแสดงกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับมโนทัศน์ต่างๆที่ผู้วิจัยใช้ในงานวิจัยนี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้จะทำการศึกษาค้นคว้าการครอบครองการสนทนาในปริจเฉทการสนทนาที่มีระดับความเป็นทางการของสถานการณ์การสื่อสารแตกต่างกัน ดังนั้นในส่วนของทบทวนวรรณกรรมนี้จะเริ่มจากการกล่าวถึงนิยามของปริจเฉทและลักษณะของปริจเฉทสนทนาทั้ง 3 แบบที่จะใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม และการคุยกัน จากนั้นจะเสนอแนวทางในการศึกษาปริบทของการสื่อสารตามชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการคัดเลือกข้อมูลในงานวิจัย สุดท้ายจะเป็นการกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการครอบครองการสนทนา รวมทั้งแนวทฤษฎีที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์การครอบครองการสนทนา ประกอบไปด้วย แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์การครอบครองการสนทนาเชิงปริมาณ นั่นคือ แนวคิดเรื่องระบบผลัด และแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์การครอบครองการสนทนาเชิงปฏิสัมพันธ์ นั่นคือ แนวคิดเรื่องการพูดแทรก และแนวคิดเรื่องวัจนกรรมชี้นำ

2.1 ปริจเฉท (Discourse)

การศึกษาภาษาในยุคที่ผ่านมานักภาษาศาสตร์มุ่งศึกษาภาษาโดยให้ความสำคัญแก่รูปภาษา ได้แก่ เสียง คำ และประโยค แต่ต่อมานักภาษาศาสตร์เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ภาษาของมนุษย์ในการสื่อสารซึ่งมิได้จำกัดอยู่ที่คำหรือประโยคและความหมายที่เกิดจากรูปภาษาเหล่านี้เท่านั้น กล่าวคือ ในการสื่อสาร มนุษย์ไม่ได้พูดทีละคำหรือทีละประโยค แต่พูดเป็นข้อความต่อเนื่องกันไปและตีความรูปภาษาที่ใช้ไปตามปัจจัยทางปริบทต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงเกิด

การศึกษารายละเอียดในแนวใหม่ที่ทำให้ความสนใจเรื่องการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ โดยทำการศึกษานวภาษาที่ใช้เพื่อการสื่อสารที่เรียกว่า ปริจเฉท (discourse) นักภาษาศาสตร์มีความเห็นตรงกันว่า ปริจเฉทเป็นหน่วยทางอรรถศาสตร์ (semantic unit) และเป็นหน่วยในการใช้ภาษา (functional unit) นอกจากนี้ถึงแม้จะไม่สามารถอธิบายวากยสัมพันธ์ด้วยกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนแต่ก็มีโครงสร้างที่อธิบายได้จึงจัดเป็นหน่วยทาง โครงสร้าง (structural unit) ด้วย

นักภาษาศาสตร์หลายท่านได้ให้นิยามของปริจเฉทไว้ต่างกันไป ดังต่อไปนี้

ฮาลิเดย์และฮาซัน (Halliday and Hasan, 1976:10) ได้นิยามปริจเฉทไว้ว่า โครงสร้างปริจเฉทเป็นโครงสร้างของหน่วยภาษาในระดับสูงกว่าประโยค ตัวอย่างเช่น ย่อหน้า (paragraph) หรือหน่วยที่ใหญ่กว่า ได้แก่ เหตุการณ์ หรือประเด็น ดังถ้อยคำที่ยกมาต่อไปนี้

Discourse structure is, as the name implies, a type of structure; the term is used to refer to the structure of some postulated unit higher than the sentence, for example the paragraph, or some larger entity such as episode or topic unit.

(Halliday and Hasan, 1976: 10)

นักภาษาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในเรื่องการใช้ (function) อย่างบราวน์และยูล (Brown and Yule, 1983) ได้เสนอว่า ในการวิเคราะห์ปริจเฉทจะต้องให้ความสำคัญแก่เรื่องการใช้งานไปใช้ โดยกล่าวว่าเราไม่สามารถอธิบายรูปภาษาโดยไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์หรือหน้าที่ของรูปภาษานั้นที่นำมาใช้เพื่อตอบสนองกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ได้ ดังข้อความที่ยกมาต่อไปนี้

The analysis of discourse is, necessarily, the analysis of language in use. As such, it cannot be restricted to the description of linguistic forms independent of the purpose or functions which those forms are designed to serve in human affairs.

(Brown and Yule, 1983: 1)

นิยามที่ครอบคลุมได้มากที่สุดคือนิยามของชิฟฟริน (Schiffirin, 1987) ซึ่งมองว่า ประจําเจตมึคุณสมบัตึที่สำคัฎ 3 ประการ คือ เป็นหน่วยสร้าง เป็นหน่วยสื่อความหมาย และมีเจตนา ในการสื่อสาร โดยคุณสมบัตึสองประการแรกเกี่ยวข้องกับประจําเจตมึในแง่ของการเป็นการเรียงลำดับ ของหน่วยย่อย เช่น ประโยค ประพจน์ และถ้อยคำ ส่วนคุณสมบัตึประการที่สามเกี่ยวข้องกับ ประจําเจตมึในแง่ของการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในสังคม ชิฟฟรินกล่าวไว้ว่า

properties of discourse : discourse forms structure, conveys meanings, and accomplishes actions. It will become obvious that these properties concern slightly different aspects of discourse. The first two properties are largely concerned with discourse as extended sequences of smaller units, e.g. sentences, proposition, utterances. The third property is more concerned with language as it is used within a social interaction; included is speakers' use not only of extended sequences, but their use of a single unit (e.g. an utterance) within a social interaction.

(Schiffirin, 1987: 6-7)

จากแนวคิดต่างๆเกี่ยวกับประจําเจตมึที่ได้กล่าวถึงมานี้ สรุปนิยามของประจําเจตมึที่ใช้ใน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ว่า ประจําเจตมึ คือ รูปภาษาที่มีโครงสร้างในระดับสูงกว่าประโยค เป็นหน่วยภาษา ที่ใช้เพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ และเป็นหน่วยภาษาที่มีความหมายขึ้นอยู่กับบริบทการใช้

2.2 ปริงเลทการสนทนา

โดยทั่วไปจะแบ่งปริงเลทออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ตามชนิดของสื่อที่ใช้ ได้แก่ ปริงเลทการเขียน และปริงเลทการพูด การสนทนาจัดเป็นปริงเลทการพูดชนิดหนึ่ง ตามแนวคิดของชิฟฟริน (Schiffirin, 1988) อธิบายว่าการสนทนาเป็นปริงเลทการพูดที่มีผู้ดำเนินการมากกว่าหนึ่งคน

... conversation is any discourse which is produced by more than one person. Discourse, then, includes both dialogic and monologic forms in either spoken or written modes; conversation includes just spoken dialogue.

(Schiffirin , 1988: 253)

นอกจากนี้ ตามแนวคิดของริชาร์ดและชมิท (Richard and Schmidt, 1983) มองว่าการสนทนาเป็นกิจกรรมร่วมกันของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การแลกเปลี่ยนข่าวสารและข้อมูลเท่านั้น เพราะเมื่อมีการสนทนาเกิดขึ้น ผู้ร่วมสนทนาจะมีสมมติฐานและความคาดหวังเกี่ยวกับการสนทนา ร่วมกันว่าการสนทนาจะออกมาในรูปแบบใด เมื่อทำการสนทนา ผู้ร่วมสนทนาจะรับรู้กฎทั่วไปในการสนทนา ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการตีความ ถ้อยคำของผู้ร่วมสนทนาคนอื่นในการดำเนินการสนทนา

Conversation is more than merely the exchange of information. When people take part in conversation, they bring to the conversation process shared assumptions and expectation about what conversation they are each expected to make. When people engage in

conversation they share common principles of conversation that lead them to interpret each other's utterances as contributing to conversation.

(Richards and Schmidt, 1983: 119-120)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของสตับบส์ (Stubbs, 1983) ที่มองว่าการสนทนาเกิดจากความร่วมมือกัน (ของผู้ร่วมสนทนา) ผู้พูดจะต้องมีความเข้าใจผู้ฟัง โดยผู้พูดต้องคำนึงถึงเรื่องต่างๆ เช่น จะต้องทราบว่าสิ่งใดที่ผู้ฟังทราบคืออยู่แล้ว สิ่งใดที่ผู้ฟังต้องการทราบ ควรจะเลือกข้อมูลและการนำเสนออย่างไร เป็นต้น

...conversation is a joint production...it means that speakers must understand their audience: they must have some idea what the audience already knows and what they want to know, and therefore of how to select and present information.

(Stubbs, 1983: 21)

จากแนวคิดต่างๆเกี่ยวกับปริจเฉทการสนทนาที่ได้กล่าวถึงมานี้จะสรุปนิยามของปริจเฉทการสนทนาที่จะใช้ในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ว่า การสนทนา คือ ปริจเฉทที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของผู้ร่วมสนทนา 2 คนขึ้นไปร่วมกันสร้างปริจเฉทนี้ขึ้น ผู้ร่วมสนทนาจะรับรู้กฎทั่วไปในการสนทนาาร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการตีความถ้อยคำของผู้ร่วมสนทนาคนอื่นในการดำเนินการสนทนา

ปริจเฉทการสนทนาแบ่งได้เป็นหลายแบบ การสนทนาแต่ละแบบมีบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์หรือความเชื่อต่างๆ ไปเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้ร่วมสนทนาในการสนทนาแตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงปริจเฉทการสนทนา 3 แบบที่ใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัยนี้ได้แก่ การสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม และการคุยกัน โดยปริจเฉทการสนทนาแต่ละแบบมีลักษณะดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์ (interview)

การสัมภาษณ์ คือ การสื่อสารด้วยคำพูดระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ที่มีจุดประสงค์ที่แน่นอน โดยมีบุคคลฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถาม เรียกว่า ผู้สัมภาษณ์ และบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบเรียกว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ (ลักษณะ สตะเวทิน, 2536: 175)

ตามแนวคิดของกัลเลย์เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้ร่วมสนทนาหรือบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการสัมภาษณ์ตามแนวคิดของสเตเจอร์ (Steger, 1974, อ้างถึงใน Renkema 1993) นั้นมองว่า การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาที่ผู้ร่วมสนทนาไม่เท่าเทียมกัน ผู้สัมภาษณ์จะมีสถานะเหนือกว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์มีสิทธิในการถามคำถามและผู้ถูกสัมภาษณ์มีหน้าที่ในการตอบคำถามนั้นๆ

เมตตา กฤตวิทย์ (2534: 2-3) จำแนกการสัมภาษณ์เป็นประเภทต่างๆดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์ในฐานะเป็นเครื่องมือของการบริหารในองค์กร
 - ก. การสัมภาษณ์เพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน
 - ข. การสัมภาษณ์เพื่อประเมินผลงาน
 - ค. การสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษาหารือ
 - ง. การสัมภาษณ์เพื่อแก้ไขพฤติกรรม
 - จ. การสัมภาษณ์ก่อนลาออกจากงาน
 - ฉ. การสัมภาษณ์เพื่อต้อรองหรือโน้มน้าวใจ
- 2) การสัมภาษณ์ในฐานะเป็นเครื่องมือทางสื่อสารมวลชน
 - ก. การสัมภาษณ์เพื่อใช้ในสิ่งพิมพ์
 - ข. การสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง
 - ค. การสัมภาษณ์ในการแถลงข่าว
- 3) การสัมภาษณ์ในฐานะเป็นเครื่องมือการศึกษาและวิจัย
 - ก. การสัมภาษณ์เชิงสำรวจ
 - ข. การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
 - ค. การสัมภาษณ์กลุ่มทดลองหรือกลุ่มเฉพาะ
 - ง. การสัมภาษณ์เพื่อสำรวจองค์การหรือตรวจสอบการสื่อสารในองค์การ

สรุปได้ว่า การสัมภาษณ์ คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลสองฝ่ายคือ ผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยมีการกำหนดประเด็นหลักในการสนทนาล่วงหน้า บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการสัมภาษณ์นั้นผู้สัมภาษณ์จะมีสถานะเหนือกว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์มีสิทธิในการถามคำถามและผู้ถูกสัมภาษณ์มีหน้าที่ในการตอบคำถามนั้นๆ

2.2.2 การอภิปรายกลุ่ม (discussion)

ตามแนวคิดของกัลเลย์ (Gulley, 1963) การอภิปรายเป็นการสนทนาแบบต่อหน้า (face-to-face) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนะระหว่างคนสองคนขึ้นไปให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แบ่งการอภิปรายเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1) การอภิปรายแบบกลุ่มปิด เป็นการอภิปรายที่จัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ที่มีเฉพาะกลุ่มผู้เข้าร่วมการอภิปรายโดยไม่มีบุคคลภายนอกเข้าร่วมฟังการอภิปราย ตัวอย่างของการอภิปรายแบบกลุ่มปิดมีดังนี้

1.1) คอมมิทที (Committee) เป็นการอภิปรายเพื่อร่วมทำการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้รับมอบหมายมา

1.2) เวิร์คช็อป (Work shop) เป็นการอภิปรายของผู้ที่มีความสนใจในสาขาเดียวกัน โดยมีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรู้ของผู้ร่วมอภิปราย

2) การอภิปรายแบบสาธารณะ เป็นการอภิปรายจัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของผู้ฟังทั่วไป ผู้ฟังในที่นี้อาจหมายถึงผู้ที่ฟังการอภิปรายผ่านการถ่ายทอดทางวิทยุโทรทัศน์ หรือผู้ที่ร่วมฟังการอภิปรายอยู่ในสถานที่ที่จัดการอภิปรายขึ้น เช่น ผู้ฟังที่เข้าร่วมฟังในห้องที่จัดการอภิปราย และ ผู้ฟังในห้องส่งของสถานีวิทยุโทรทัศน์ ตัวอย่างของการอภิปรายแบบสาธารณะมีดังนี้

2.1) ซิมโพเซียม (Symposium) เป็นการอภิปรายโดยผู้ที่มีความรู้ในประเด็นที่กำหนด ผู้ร่วมอภิปรายแต่ละคนจะผลัดกันพูด แสดงความรู้และทัศนะของตนและระหว่างที่พูดจะไม่มีใครพูดแทรกจากผู้ร่วมสนทนาคนอื่น ๆ โดยจะมีการกำหนดเวลาในการพูดคนละประมาณ 5 –15 นาที

2.2) ฟอรัม (Forum) เป็นการอภิปรายที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชม

การอภิปรายมีส่วนร่วมในการถามและแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่
ผู้ร่วมอภิปรายได้พูดไป

2.3) แพนเนล (Panel) เป็นการอภิปรายสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ของผู้ร่วมอภิปรายที่มีความรอบรู้ในประเด็นที่กำหนด
เพื่อประโยชน์ต่อผู้ชม การอภิปรายแบบแพนเนลเป็นรูปแบบ
ของการอภิปรายที่ใช้ในการอภิปรายทางรายการ โทรทัศน์มาก
ที่สุด

นอกจากนี้ตามแนวคิดของกัลเลย์เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตนของ
ผู้ร่วมสนทนาหรือบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการอภิปรายกลุ่มนั้นมองว่า ในการอภิปราย
กลุ่มนั้นไม่ควรให้ผู้ร่วมสนทนาคนใดควบคุมการอภิปรายแต่เพียงผู้เดียว แต่จะมีผู้ร่วมอภิปรายคน
หนึ่งที่มีหน้าที่เป็นผู้นำในการอภิปรายโดยตำแหน่ง (Designated leader) ที่มีหน้าที่หลักในการให้
แนวทางในการอภิปราย

Leadership should not be the exclusive possession of
one member. At same time , it is proper to speak of the
designated leader. He is a person who is assigned the
primary responsibility for guiding the discussion.

(Gulley, 1963: 236)

ในการอภิปรายแบบสาธารณะในรายการโทรทัศน์นั้น ผู้ดำเนินรายการ
คือผู้ที่มีหน้าที่เป็นผู้นำในการอภิปรายโดยตำแหน่ง

จากแนวคิดต่างๆที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การอภิปรายกลุ่ม คือ
การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่มคน 3 คนขึ้นไปที่มีการกำหนดประเด็นหลักที่ใช้
ในการอภิปรายล่วงหน้า บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการอภิปรายกลุ่ม ไม่ควรมีผู้ร่วม
สนทนาคนใดควบคุมการอภิปรายแต่เพียงผู้เดียว แต่จะมีผู้ร่วมอภิปรายคนหนึ่งที่มีหน้าที่เป็นผู้นำใน
การอภิปรายโดยตำแหน่งที่มีหน้าที่หลักในการให้แนวทางในการอภิปราย

2.2.3 การคุยกัน (casual conversations)

เอกกินส์และสเลด (Eggins and Slade, 1997) กล่าวถึงความหมายของการคุยกันที่ใช้โดยทั่วไปว่า การคุยกัน เป็นการปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการซึ่งจะใช้หมายถึงการพูดคุยต่างๆไปในชีวิตประจำวันที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือไปจากการพูดคุย เช่น การพูดคุยระหว่างเพื่อนหรือเพื่อนร่วมงานในช่วงของการพักผ่อนคาเฟ่หรือการรับประทานอาหารเย็น

At other times we talk simply for the sake of talking itself. An example of this is when we get together with friends or workmates over coffee or dinner and just 'have a chat'. It is to these informal interactions that the label casual conversation is usually applied.

(Eggins and Slade, 1997: 6)

นอกจากนี้ตามแนวคิดของเอกกินส์และสเลด การคุยกันเป็นการสนทนาที่ผู้ร่วมสนทนามีความเป็นธรรมชาติ รู้สึกผ่อนคลายและเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด

casual conversation is the type of talk in which we feel most relaxed , most spontaneous and most ourselves.

(Eggins and Slade, 1997: 16)

ตามแนวคิดของกัลเลย์เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้ร่วมสนทนาหรือบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการคุยกันตามแนวคิดของสเตเจอร์ (Steger, 1974, อ้างถึงใน Renkema 1993) นั้นมองว่า ผู้ร่วมสนทนาในการคุยกันจะมีสถานะเท่าเทียมกันสามารถผลัดกันเป็นผู้พูดและผู้ฟังได้อย่างเสรีตามเรื่องที่พูดคุยเพราะไม่ได้มีการกำหนดประเด็นหลักในการสนทนาไว้ล่วงหน้า

นอกจากนี้ก็ได้แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการสัมภาษณ์กับการคุยกันไว้ว่า ในขณะที่การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาที่ผู้ร่วมสนทนาไม่เท่าเทียมกันและมีการกำหนดประเด็นหลักไว้ล่วงหน้า แต่การคุยกันเป็นการสนทนาที่ผู้ร่วมสนทนาไม่เท่าเทียมกันและไม่มีกำหนดประเด็นหลักไว้ล่วงหน้า ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างการคุยกันและการสัมภาษณ์

	ความเท่าเทียมทางสถานะของผู้ร่วมสนทนา	การกำหนดประเด็นหลักล่วงหน้า
การคุยกัน	+	-
การสัมภาษณ์	-	+

จากแนวคิดต่างๆที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การคุยกัน คือการพูดคุยโต้ตอบระหว่างผู้ที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยไม่มีกำหนดประเด็นในการสนทนาและบทบาทของผู้ร่วมสนทนาล่วงหน้า ตามบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์นั้นผู้ร่วมสนทนาในการคุยกันจะมีสถานะเท่าเทียมกันและมีอิสระในการพูดโดยไม่จำกัดอยู่ที่รูปแบบผลัดแบบใดแบบหนึ่ง

2.3 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร

การศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร คือ กรอบการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารของกลุ่มคนในสังคมเพื่ออธิบายและให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ภาษาในสังคมนั้นๆอย่างเป็นระบบและได้มีการนำเอากรอบการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์การสื่อสารเพื่อการตีความ

ทฤษฎีการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารซึ่งซาวิลล์ ทรอยค์ (Savill-Troike, 1982) ได้ปรับมาจากกรอบการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการพูดของเดล ไฮล์ม (Dell Hymes, 1968) จำแนกหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) สถานการณ์การสื่อสาร (communicative situation) เป็นหน่วยที่ใหญ่ที่สุดในการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนสถานที่แต่สถานการณ์

การสื่อสารอาจจะยังคงเป็นสถานการณ์เดิม ในขณะที่เดียวกันสถานที่เดิม สถานการณ์การสื่อสารก็อาจจะเปลี่ยนไปก็เป็นได้ ตัวอย่างของสถานการณ์การสื่อสาร เช่น การพิจารณาคดีในศาล เป็นต้น

2) เหตุการณ์การสื่อสาร (communicative event) เป็นหน่วยพื้นฐานที่ใช้บรรยายทางชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร เหตุการณ์การสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่รวมกันเป็นสถานการณ์การสื่อสาร เหตุการณ์การสื่อสารสามารถจะพรรณนาได้ 10 ด้าน ประกอบด้วย

- (1) ชนิด (genre) คือชนิดของเหตุการณ์ซึ่งมักไปด้วยกันกับชื่อของเหตุการณ์สื่อสารเสมอ เช่น การสนทนา การทักทาย
- (2) ประเด็น (topic) คือหัวข้อที่เป็นประเด็นหลักในการสื่อสารซึ่งเป็นจุดมุ่งเน้นของเหตุการณ์สื่อสารว่ากล่าวถึงเรื่องใด
- (3) วัตถุประสงค์ (purpose) คือจุดมุ่งหมายหลักในการปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมสถานการณ์แต่ละฝ่าย
- (4) ฉาก (setting) คือสถานที่ เวลา และลักษณะทางกายภาพของเหตุการณ์ สื่อสาร เช่น ขนาดของห้อง
- (5) ผู้ร่วมเหตุการณ์ (participants) คือผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นๆ ในการพิจารณาผู้ร่วมเหตุการณ์จะพิจารณาถึง เพศ อายุ กลุ่มชาติพันธุ์ฐานะทางสังคม และความสัมพันธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์มีต่อกัน
- (6) รูปแบบของสาร (message form) คือการพิจารณาว่าในการสื่อสารดังกล่าวเป็นการสื่อสารในรูปแบบใด ใช้เสียงหรือไม่ใช้เสียง เป็นอวัจนภาษาหรือวัจนภาษา ใช้ภาษาใดและมีการสลับภาษาหรือไม่
- (7) เนื้อหาของสาร (message content) คือ การพิจารณาว่าการสื่อสารดังกล่าวเป็นการสื่อสารเกี่ยวกับอะไร
- (8) การลำดับการกระทำ (act sequence) คือการเรียงลำดับของวัจนกรรมที่ปรากฏในเหตุการณ์สื่อสารนั้นๆ รวมถึงการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงลำดับในการพูดและการพูดซ้อนกันที่เกิดขึ้น
- (9) กฎการปฏิสัมพันธ์ (rule of interaction) คือการพิจารณาถึงคุณสมบัติในการปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมเหตุการณ์ว่าเป็นเช่นไร ใครพูดกับใคร เป็นต้น
- (10) บรรทัดฐานในการตีความ (norms of interpretation) คือความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หรือวัฒนธรรมนั้นๆ

3) วัจนกรรมการสื่อสาร (communication act) เป็นองค์ประกอบภายในเหตุการณ์ การสื่อสาร หมายถึงถ้อยคำหรือการกระทำที่แสดงเจตนาในการสื่อสาร ภายในเหตุการณ์ การสื่อสารหนึ่งอาจมีหลายวัจนกรรมการสื่อสาร โดยอาจจะอยู่ในรูปของวัจนภาษาหรือวัจนภาษา ก็ได้ ตัวอย่างวัจนกรรมการสื่อสาร เช่น การถาม การสั่ง การเลิกคิ้ว

เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาการครอบครองการสนทนาในสถานการณ์ การสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องการศึกษา ชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร

2.4 การครอบครองการสนทนา

มีนักภาษาศาสตร์หลายคนได้ให้ความสนใจกับเรื่องการครอบครองการสนทนา ความสนใจแรกมากจากกลุ่มนักภาษาศาสตร์เชิงสังคมซึ่งสนใจศึกษาการครอบครองการสนทนา ในแง่ที่ว่าความแตกต่างระหว่างภาษาที่ผู้หญิงใช้และภาษาที่ผู้ชายใช้ งานวิจัยจำนวนมาก มุ่งศึกษาการสนทนาระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยมีสมมติฐานว่าผู้ชายเป็นฝ่ายครอบครอง การสนทนา แต่ผลงานวิจัยจะศึกษาดัชนีทางภาษาศาสตร์ที่แสดงการครอบครองการสนทนาแตกต่างกันไป ดัชนีแสดงการครอบครองการสนทนาที่มักพบจากงานวิจัยที่ศึกษาการครอบครอง การสนทนาที่เกิดขึ้นในการสนทนาระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ได้แก่ ปริมาณการพูด จำนวน การพูดแทรก และการควบคุมประเด็น

ต่อมามีการขยายศึกษาไปยังมิติทางด้านกลไกภาษาของการครอบครองการสนทนา ดังจะเห็นได้จากงานของไลเนล (Linell, 1990) ได้นิยามการครอบครองการสนทนาว่า การครอบครองการสนทนาเป็นคุณสมบัติของการลำดับการปฏิสัมพันธ์ในสังคม การครอบครอง การสนทนาเกิดขึ้นได้ในหลายมิติ กล่าวคือ มีหลายวิธีที่เรียกได้ว่าเป็นการแสดงการครอบครอง การสนทนา ตัวอย่างเช่น การเป็นเจ้าของหรือควบคุมอาณาเขตในการสนทนาที่เป็นของผู้ร่วมสนทนาทุกคน อาณาเขตในการสนทนาหมายถึงการร่วมมือกันสร้างปริงเจทขึ้น

Dominance in interaction is multidimensional: there are many different ways in which a party can be said to 'dominate', i.e. possess or control the 'territory' to

be shared by the communicating parties. The territory, of course, is the jointly attended and produced discourse. Dominance is a property of sequences of entire social interactions.

(Linell, 1990: 158)

ไอลินเนลได้แบ่งการครอบครองการสนทนาเป็น 4 มิติ ดังนี้

1) การครอบครองการสนทนาเชิงปริมาณ (Quantitative dominance) คือ การครอบครองการสนทนาด้านปริมาณการพูด โดยผู้ที่ครอบครองการสนทนาเป็นผู้ที่มีปริมาณในการพูดมากที่สุด

2) การครอบครองการสนทนาเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactional dominance) คือ การครอบครองการสนทนาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา ผู้ที่ครอบครองการสนทนาเป็นผู้ที่มีลักษณะการเป็นฝ่ายเริ่ม (initiative) มาก และมีลักษณะของการเป็นฝ่ายสนอง (response) น้อย เช่น เป็นผู้ถามมากกว่าเป็นผู้ตอบ หรือเป็นผู้สั่งมากกว่าเป็นผู้ทำตามคำสั่ง ไอลินเนลแบ่งลักษณะของการเป็นฝ่ายเริ่มเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

- ก) การชี้นำ (Directing moves) คือ การที่ผู้พูดพยายามที่จะบังคับให้ผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ ได้ตอบภายใต้เงื่อนไขบางอย่าง เช่น การถามและการสั่ง
- ข) การควบคุม (Controlling moves) คือ การประเมินคุณค่าของเนื้อหาที่อยู่ในผลึกของผู้พูดคนอื่น
- ค) การขัดขวาง (Inhibiting moves) คือ การขัดขวางการสนทนาของผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ

3) การครอบครองการสนทนาเชิงอรรถศาสตร์ (Semantic dominance) คือ การครอบครองการสนทนาด้านประเด็นในการสนทนา ผู้ที่ครอบครองการสนทนาคือผู้ที่ควบคุมทิศทางของประเด็นในการสนทนา เช่น เป็นผู้เริ่มประเด็น เปลี่ยนประเด็น และเปลี่ยนมุมมองภายในประเด็น

4) การครอบครองการสนทนาเชิงกลวิธี (Strategic moves) คือ การครอบครองการสนทนาที่ต้องตัดสินใจจากผลสุดท้ายที่ได้จากการสนทนาแต่ละครั้ง ผู้ที่ครอบครองการสนทนาไม่จำเป็นจะต้องมีปริมาณการพูดหรือมีลักษณะของการเป็นฝ่ายเริ่มมากที่สุดแต่ผู้ที่ครอบครองการสนทนาเชิงกลวิธี จะเป็นผู้สนทนาที่มีคำพูดที่มีความสำคัญต่อการสนทนานั้นๆ ที่สุด

สรุปนิยามของการครอบครองการสนทนาที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้ว่า การครอบครองการสนทนา คือ ปรากฏการณ์ในการสนทนาที่ทำให้ผู้ร่วมสนทนามีความสำคัญมากกว่าผู้ร่วมสนทนาคนอื่น เช่น การมีปริมาณการพูดมากที่สุดหรือการกำหนดทิศทางในการสนทนาให้เป็นไปตามความสนใจหรือความต้องการของคน

2.5 ระบบการดำเนินผลัด

องค์ประกอบพื้นฐานในการสนทนา คือ ผลัด (turn) หรือช่วงในการพูดของผู้ร่วมสนทนาแต่ละคนก่อนที่จะมีการเปลี่ยนตัวผู้พูด ในการสนทนาประกอบไปด้วยผู้ร่วมสนทนาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยแบ่งบทบาทผู้ร่วมสนทนาได้เป็นสองฝ่าย คือ บทบาทเป็นผู้พูดและบทบาทเป็นผู้ฟัง ระหว่างการสนทนาจะมีผู้พูดได้เพียงหนึ่งคน ดังนั้นผู้ร่วมสนทนาต้องมีการจัดผลัดในการพูดเพื่อจัดลำดับของการสนทนาและทำให้ทราบว่าใครมีบทบาทเป็นผู้พูดและผู้ฟัง

แซคส์และคณะ (Sacks, et al., 1974) ได้เสนอกรอบในการวิเคราะห์ระบบผลัดไว้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์ โดยมองว่าระบบผลัดเป็นระบบพื้นฐานที่สำคัญของการสนทนา องค์ประกอบย่อยของผลัดในการพูดเรียกว่า หน่วยย่อยในผลัด (Turn Constructional Unit: TCU) คือ หน่วยที่ผู้พูดใช้เพื่อสร้างเป็นผลัด หน่วยย่อยในผลัดนี้อาจเป็น คำ วลี อนุประโยคหรือประโยค ในแต่ละผลัดอาจมีหน่วยย่อยในผลัดเพียงหน่วยเดียวหรือหลายหน่วยก็ได้ ทุกครั้งที่จบหน่วยย่อยในผลัดจะเกิดช่วงหยุดเว้นระยะของผู้พูดที่อาจจะเกิดการเปลี่ยนบทบาทการเป็นผู้พูดได้เรียกช่วงหยุดเว้นระยะนี้ว่า จุดพึงเปลี่ยนผลัด (Transition Relevance Place: TRP) ผู้พูดจะใช้จุดพึงเปลี่ยนผลัดเป็นจุดที่ผู้พูดมอบหมายผลัดหรือส่งผลัดให้ผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ แซคส์และคณะได้เสนอกฎในการมอบหมายผลัดไว้ดังนี้

เมื่อถึงจุดพึงเปลี่ยนผลัด

- 1) ผู้พูดคนปัจจุบันเลือกผู้พูดคนต่อไปโดยอาจใช้การมองหรือการเรียกชื่อ
- 2) หากผู้พูดคนปัจจุบันไม่ได้เลือกกว่าใครจะเป็นผู้พูดคนต่อไป ผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆก็อาจจะเลือกตนเองเพื่อจะเป็นผู้พูดคนต่อไป
- 3) หากผู้พูดคนปัจจุบันไม่ได้เลือกกว่าใครจะเป็นผู้พูดคนต่อไปและไม่มีผู้ร่วมสนทนาคนใดเลือกตนเองเพื่อจะเป็นผู้พูดคนต่อไป ผู้พูดคนเดิมก็จะทำการดำเนินผลัดต่อไป

นอกจากนี้จากการศึกษาระบบผลิตในการพูด แชนด์และคณะได้พบว่า ถ้อยคำในผลิตแรกที่เป็นของผู้พูดคนหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับถ้อยคำที่จะเกิดในผลิตต่อมาของผู้พูดอีกคนหนึ่ง ถ้อยคำหรือกลุ่มคำที่มีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันของผู้พูด 2 คน ซึ่งพูดโต้ตอบกันในแต่ละผลิตในเวลาที่อยู่ติดกัน เรียกว่า คู่ถ้อยคำ (Adjacency pairs) ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ผลิตส่ง (First pair part) และผลิตรับ (Second pair part) ผลิตส่งเป็นถ้อยคำของผู้พูดคนหนึ่งที่เกิดก่อนในคู่ถ้อยคำ ส่วนผลิตรับเป็นถ้อยคำของผู้พูดอีกคนหนึ่งซึ่งกล่าวโต้ตอบถ้อยคำที่เกิดหลังผลิตแรกของผู้พูดคนก่อน

ตารางที่ 2 ตารางแสดงตัวอย่างของคู่ถ้อยคำ (Adjacency pairs)

ผลิตส่ง (First pair part)	ผลิตรับ (Second pair part)
ถาม	ตอบ
ขอร้อง	ตอบรับ / ปฏิเสธ
เชิญ	ตอบรับ / ปฏิเสธ
กล่าวโทษ	ยอมรับ / ปฏิเสธ

การสลับบทบาทกันเป็นผู้พูดและผู้ฟังหรือการเปลี่ยนตัวผู้พูดที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนานั้นอาจเป็นการเปลี่ยนผู้พูดแบบราบรื่น (perfect speaker-switch) หรือการเปลี่ยนผู้พูดแบบไม่ราบรื่น (non-fluent speaker-switch) การเปลี่ยนผู้พูดแบบราบรื่น หมายถึง การที่ผู้ร่วมสนทนาที่มีบทบาทเป็นผู้พูดสามารถดำเนินการพูดจนจบอย่างสมบูรณ์ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนตัวผู้พูดทั้งด้านเสียง ความหมาย และไวยากรณ์โดยไม่มีเสียงพูดของผู้ร่วมสนทนาอื่น ๆ เกิดซ้อนขึ้น ดังตัวอย่างในข้อมูลการสนทนาต่อไปนี้

บ: นิธรรมเนียมจีน.

จ: เอ๊ะ! ธรรมชาติไทยก็คล้ายเหมือนกันนะฮะ .

ส่วนการเปลี่ยนผู้พูดแบบไม่ราบรื่น หมายถึง การที่มีเสียงพูดซ้อนของผู้ร่วมสนทนาคนอื่นเกิดขึ้น ดังตัวอย่างการสนทนาในข้อมูลต่อไปนี้

ด : ซึ่งทั้งสอง, ทั้งสองเรื่องนั้นผมว่าเป็นเรื่องที่:, ที่มีความทันสมัยมากนะนะครั้ (รัฐบาล)
 ฉ : (เรียกว่า) เห็นปัญหาและ
 เหมือนจะแก้ตรงจุดแล้วละ.

ต่อมาเมื่อมีการศึกษาปรากฏการณ์ในการสนทนาที่มีการเปลี่ยนตัวผู้พูดแบบ ไม่ราบรื่น ในงานของ ซิมเมอร์แมนและเวสต์ (Zimmerman and West, 1975) ซึ่งเรียกปรากฏการณ์ ในการสนทนาที่มีการเปลี่ยนตัวผู้พูดแบบ ไม่ราบรื่นเช่นนี้ว่า การพูดซ้อน (Simultaneous speech) โดยแบ่งการพูดซ้อนเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ การพูดพร้อมกัน (Overlaps) และการพูดแทรก (Interruptions) ซิมเมอร์แมนและเวสต์ได้ใช้ระบบผลัดในการสนทนาของแซคส์และคณะ (Sacks et al., 1974) ในการให้คำจำกัดความและแสดงความแตกต่างระหว่างการพูดซ้อนแบบ พูดพร้อมกันและการพูดซ้อนแบบพูดแทรกไว้ดังนี้

การพูดพร้อมกัน หมายถึง การพูดซ้อนที่เกิดขึ้น ณ จุดที่เปลี่ยนผลัด ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ก : แล้วที่พูดมาแบบนี้จะหมายถึงอะไรกันแน่ครับ.
 ฉ : (เรื่องนี้ผมคิดว่า)
 ร : (คิดันมองว่าสา) เหตุจริงๆมันน่าจะเกิดมาจากเอ่อ::การที่เขาถูกกดดันนะค่ะ.

ส่วนการพูดแทรก หมายถึง การพูดซ้อนที่เกิดขึ้น ณ จุดที่ไม่ใช่ จุดที่เปลี่ยนผลัด ดังตัวอย่างการสนทนาในข้อมูลต่อไปนี้

ก : เอวาวงไว้ (แฉวนี้ก็ได้)
 น : (เฮ้ย!ผู้ชาย) หรือทอมวะ?

นอกจากชิมเมอร์แมนและเวสต์แล้ว ยังมีการศึกษากระบวนการที่ทำให้การเปลี่ยนผลัดเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นของนักภาษาศาสตร์คนอื่น ๆ เช่น เฟอร์กูสัน (Ferguson, 1977) ซึ่งได้จำแนกกระบวนการที่ทำให้การเปลี่ยนผลัดเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น เป็น 4 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1) การพูดแทรกสะดว (Simple interruptions) คือการพูดแทรกขึ้นมาขณะที่ผู้พูดอีกคนกำลังดำเนินผลัดการพูดอยู่และส่งผลให้การพูดของผู้พูดคนนั้นหยุดชะงักลงทันทีโดยที่ยังไม่จบความสมบูรณ์และผู้ที่เป็นผู้พูดแทรกได้ผลัดในการพูดต่อไป

ตัวอย่าง

ก :	...เค้าพูดจบแล้วเค้าก็เดินไปไม่ยอมบอกอะไรต่อ แต่	ถ้า ฉัน	ไม่เคยเจอเรื่องแบบนี้มา
ส :	ก่อนเลยนะเนี่ย		

2) การพูดแทรกซ้อน (Overlaps) คือการพูดแทรกขึ้นมาขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่โดยผู้ที่เป็นผู้ที่เป็นผู้พูดแทรกได้เป็นผู้พูดคนต่อไป แต่จะต่างจากตรงที่ผู้พูดคนเดิมไม่ได้หยุดชะงักในทันทีแต่ยังคงพูดต่อไปจนจบประโยค

ตัวอย่าง

น :	...นี่ถ้าเค้าบอกก่อนนะ, เธอก็ควรจะรีบไป	ทันทีคีย์วนั้นเลยชิมม์ล๊ะ อิมโซ่,ฉันอยากจะไปอยู่ แล้วแหละแต่
อ :	เค้าไม่ชวนซักที.	

3) การพยายามแทรก (Butting-in interruptions) คือการพูดแทรกขึ้นมาขณะที่ผู้พูดอื่นกำลังดำเนินผลัดการพูดอยู่ แต่จะต่างจากการพูดแทรกสะดวตรงที่ผู้ที่พูดแทรกขึ้นมาไม่ได้ผลัดการพูดต่อไปและผู้พูดคนเดิมยังคงดำเนินการพูดของตนอยู่

ตัวอย่าง

ก : ชั้นไม่รู้ ชั้นไม่เข้าใจ
ส : ชั้นคิดว่า

เลขทำไมเค้าถึงพูดกับชั้นอย่างนั้น.

4) การพูดแทรกในช่วงเงียบ (Silent interruptions) คือการพูดแทรกขึ้นมาโดยอาศัยช่วงเงียบของผู้พูดที่ทำการครองผลัดอยู่และยังพูดไม่จบความ โดยที่ไม่มีเสียงพูดซ้อนกันเกิดขึ้น

ตัวอย่าง

น : ชั้นก็อยากจะไปแต่มันคงไม่สะดวกแล้วก็
ส : ที่นั่นสวยมากเลย น้ำทะเลใส หาดทรายก็ขาว

จากตัวอย่างในข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่านักภาษาศาสตร์มีมุมมองเกี่ยวกับกระบวนการที่ทำให้การรับส่งผลัดเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นแตกต่างกัน ในขณะที่เฟอร์กูสันจัดให้การพูดแทรกในช่วงเงียบเป็นกระบวนการที่ทำให้การเปลี่ยนผลัดเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น แต่มิชเลอร์และแวกซ์เลอร์ (Mishler and Waxler, 1968) มองว่าลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงการพูดประโยคที่ไม่สมบูรณ์และไม่มีการพูดแทรกเกิดขึ้น จึงจัดให้เป็นการรับส่งผลัดที่ราบรื่น

ในขณะเดียวกัน ตามแนวคิดของเจมส์และคลาร์ก (James and Clarke, 1930) ถือว่าการพูดซ้อนขึ้นมาในขณะที่ผู้ร่วมสนทนาคนอื่นกำลังพูดอยู่ทุกประเภท คือ การพูดแทรก และแบ่งการพูดแทรกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก. การพูดแทรกสำเร็จ คือ สถานการณ์เมื่อ ข.พูดแทรกขึ้นมาแล้วทำให้ ก. หยุดพูด โดย ข. ได้ครองผลัดการพูดต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก : ซึ่งทั้งสอง, ทั้งสองเรื่องนั้นผมว่าเป็นเรื่องทีี่ที่มีความทันสมัยมากนะนะครับ (รัฐบาล)
 ข : (เรียกว่า) เห็นปัญหาและ
 เหมือนจะแก้ตรงจุดแล้วละ.

ข. การพูดแทรกไม่สำเร็จ คือ สถานการณ์เมื่อ ข. พูดแทรกขึ้นมาแล้วแต่ ก. ยังคงพูดต่อ กล่าวคือ ข. ไม่สามารถแย้งชิงผลัดในการพูดจาก ก. ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก : ชั้นไม่รู้ (ชั้นไม่เข้าใจ) เลยทำไมเค้าถึงพูดกับชั้นอย่างนั้น.
 ข : (ชั้นคิดว่า)

นอกจากนี้ตามแนวคิดเรื่องการพูดแทรกของเจมส์และคลาร์กมองว่าการพูดแทรกแต่ละครั้งอาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การพูดแทรกเพื่อแสดงความร่วมมือในการสนทนา คือการพูดแทรกโดยมีเจตนาในการสนับสนุนเรื่องที่คุณคนเดิมกำลังพูดอยู่ ได้แก่ การใช้ถ้อยคำเออออ (back channelling) ซึ่งจัดเป็นถ้อยคำที่ไม่ได้มีความหมายอ้างอิงแต่มีความหมายเชิงหน้าที่กล่าวคือผู้ฟังใช้เพื่อแสดงการตอบสนองของคุณต่อผู้พูดว่าคุณกำลังฟังอยู่ เช่น “อืม” “I see”

ด้านที่ 2 การพูดแทรกเพื่อแย้งชิงผลัด คือการพูดแทรกเพื่อแย้งชิงบทบาทในการเป็นผู้พูดจากผู้พูดคนเดิม ซึ่งการพูดแทรกที่มีวัตถุประสงค์เช่นนี้จะสัมพันธ์กับการครอบครองการสนทนา โดยผู้ที่มีอัตราของพูดแทรกสำเร็จสูงจะมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่ครอบครองการสนทนา

เนื่องจากคำจำกัดความของการพูดแทรกนั้นขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่นักภาษาศาสตร์แต่ละคนจะเลือกใช้ในการกำหนดขอบเขตงานของตน ดังนั้นจากแนวคิดเรื่องการพูดแทรกทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นนั้นจะสรุปนิยามของการพูดแทรกที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ว่า การพูดแทรกคือการพูดซ้อนขึ้นมาขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่ โดยการพูดแทรกที่สัมพันธ์กับการศึกษาการครอบครองการสนทนาเป็นการพูดแทรกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อชิงบทบาทในการพูดดังนั้นในงานวิจัยนี้จะไม่ถือว่าถ้อยคำเออออเป็นการพูดแทรก

2.6 วัจนกรรมชั้นนำ

วัจนกรรม คือ ปรากฏการณ์การใช้ภาษาที่ความหมายของถ้อยคำไม่ได้เป็นไปตามรูปภาษาแต่จะขึ้นอยู่กับบริบทการใช้โดยจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเจตนาของผู้พูดที่ต้องการกระทำให้เกิดอะไรขึ้น ออสติน (Austin, 1962) ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์นี้ว่า การกล่าวสิ่งใดก็คือการกระทำสิ่งนั้น โดยในช่วงแรกๆ การศึกษาวัจนกรรมจะมุ่งเน้นไปที่ข้อมูลภาษาที่ใช้ในพิธีการ เช่น ภาษาที่ใช้ในพิธีแต่งงาน พิธีล้างบาป แต่ต่อมา จอห์น อาร์ เซอร์ล (John R. Searle, 1969) ได้พัฒนาทฤษฎีวัจนกรรมให้เป็นระบบมากขึ้น และเน้นข้อมูลภาษาที่เป็นสนทนาในชีวิตประจำวัน เซอร์ลมองว่า การตัดสินใจว่าถ้อยคำใดมีเจตนาอย่างไร ไม่สามารถอาศัยเพียงรูปภาษาที่ปรากฏ ต้องพิจารณาเงื่อนไขต่างๆ ในบริบทนั้นๆ บางครั้งรูปภาษาอาจไม่ตรงกันกับเจตนาที่สื่อ เช่น รูปประโยคคำถามอาจแสดงเจตนา คำหยาบคาย หรือ ทักทาย ประโยคบอกเล่า อาจแสดงเจตนาถาม หรือ ปฏิเสธ

เซอร์ลได้แบ่งวัจนกรรมออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ได้แก่

- 1) วัจนกรรมแสดงความ (Representative) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตัวเองกับความจริงของถ้อยคำที่พูดได้แก่ วัจนกรรมการบอกเล่าเรื่องราว วัจนกรรมการสรุป
- 2) วัจนกรรมชั้นนำ (Directive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แก่ วัจนกรรมคำถามและวัจนกรรมคำสั่ง
- 3) วัจนกรรมผูกมัด (Commissive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตัวเองว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต เช่น วัจนกรรมการสัญญา วัจนกรรมการขู่
- 4) วัจนกรรมแสดงความรู้สึก (Expressive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก เช่น วัจนกรรมการขอโทษ วัจนกรรมการขอบคุณ
- 5) วัจนกรรมแจ้ง (Declaration) เป็นวัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยทันที มักจะเกี่ยวกับสถาบัน เช่น วัจนกรรมการประกาศ (ประกาศสงคราม ประกาศไล่ออกจากงาน)

สำหรับวัจนกรรมที่สามารถใช้แสดงการครอบครองการสนทนาได้ คือ วัจนกรรมชั้นนำ ซึ่งได้แก่ วัจนกรรมคำถามและวัจนกรรมคำสั่ง วัจนกรรมชั้นนำตามแนวคิดของเซอร์ลนั้นมี

ลักษณะตรงกับลักษณะของการเป็นฝ่ายเริ่มแบบการชี้แนะ ซึ่งแสดงการครอบครองการสนทนาเชิงปฏิบัติสัมพันธ์ ตามแนวคิดของไลเนล

ในการวิเคราะห์หัวข้อถ้อยคำนั้นจัดเป็นการกระทำชนิดไหนหรือเป็นวัจนกรรมใดนั้น เซอร์ลได้เสนอเงื่อนไขหรือกฎกำหนดคววัจนกรรมไว้ 4 ข้อ ได้แก่ กฎบอกเนื้อความ (Propositional content) เงื่อนไขเบื้องต้น (Preparatory) กฎบอกความจริงใจ (Sincerity) และกฎบอกสาระสำคัญ (Essential) ในวัจนกรรมการถามจะมีเงื่อนไขดังนี้

- 1) กฎบอกเนื้อความ - เนื้อความที่แสดงว่าผู้พูดต้องการข้อมูลบางอย่าง
- 2) เงื่อนไขเบื้องต้น - 1. ผู้พูดไม่ทราบคำตอบหรือไม่แน่ใจคำตอบ
2. เป็นที่ทราบกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังว่าผู้พูดจะไม่ให้ข้อมูลถ้าผู้ฟังไม่ถาม
- 3) กฎบอกความจริงใจ - ผู้พูดต้องการข้อมูลในเรื่องที่ถาม
- 4) กฎบอกสาระสำคัญ - ผู้พูดและผู้ฟังต้องมีข้อมูลในเรื่องที่ถามตรงกันอยู่บ้าง การถามนั้นทำให้ข้อมูลแจ่มชัดขึ้น

ส่วนวัจนกรรมการสั่งจะมีเงื่อนไขดังนี้

- 1) กฎบอกเนื้อความ - เนื้อความที่แสดงว่าผู้พูดต้องการการกระทำของผู้ฟังในอนาคต
- 2) เงื่อนไขเบื้องต้น - 1. ผู้ฟังสามารถทำสิ่งที่สั่งได้ ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังสามารถทำได้
2. ผู้พูดมีอำนาจเหนือผู้ฟัง
- 3) กฎบอกความจริงใจ - ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำสิ่งที่ถูกสั่ง
- 4) กฎบอกสาระสำคัญ - ผู้พูดมีความพยายามที่จะให้ผู้ฟังทำสิ่งที่ถูกสั่ง โดยทราบว่าผู้พูดมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งนั้น

สรุปได้นิยามของวัจนกรรมชี้แนะที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ว่า วัจนกรรมชี้แนะ คือ การแสดงเจตนาให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยถ้อยคำ ได้แก่ วัจนกรรมการถาม และ วัจนกรรมการสั่ง

2.7 มโนทัศน์และนิยามที่จะใช้ในงานวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจะสรุปมโนทัศน์และนิยามที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ดังต่อไปนี้

1) ปริจเฉท	หมายถึง รูปภาพที่มีโครงสร้างในระดับสูงกว่าประโยค เป็นหน่วยภาษาที่ใช้เพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆและเป็นหน่วยภาษาที่มีความหมายขึ้นอยู่กับบริบทการใช้
2) ปริจเฉทการสนทนา	หมายถึง ปริจเฉทที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของผู้ร่วมสนทนา 2 คนขึ้นไปร่วมกันสร้างปริจเฉทนี้ขึ้น โดยผู้ร่วมสนทนาจะรับรู้กฎทั่วไปในการสนทนาพร้อมกันซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการตีความถ้อยคำของผู้ร่วมสนทนาคนอื่นในการดำเนินการสนทนา
3) บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์	หมายถึง ความเชื่อต่างๆไปที่คนในวัฒนธรรมเดียวกันมักมีร่วมกัน (shared knowledge) เกี่ยวข้องกับแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้ร่วมสนทนาในการสนทนาแต่ละแบบ
4) การคุยกัน	หมายถึง การพูดคุยโต้ตอบระหว่างผู้ที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันโดยไม่มีข้อกำหนดประเด็นในการสนทนาและบทบาทของผู้ร่วมสนทนาดังหน้า ตามบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์นั้นผู้ร่วมสนทนาในการคุยกันจะมีสถานะเท่าเทียมกันและมีอิสระในการพูด

โดยไม่จำกัดอยู่ที่รูปแบบผลิตภัณฑ์ใดแบบ
หนึ่ง

- 5) การสัมภาษณ์ หมายถึง การสื่อสารระหว่างบุคคล
สองฝ่ายคือ ผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์
โดยมีการกำหนดประเด็นหลักในการสนทนา
ล่วงหน้า บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของ
การสัมภาษณ์นั้นผู้สัมภาษณ์จะมีสถานะเหนือ
กว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์มีสิทธิในการ
ถามคำถามและผู้ถูกสัมภาษณ์มีหน้าที่ในการ
ตอบคำถามนั้นๆ
- 6) การอภิปรายกลุ่ม หมายถึง การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน
ระหว่างกลุ่มคน 3 คนขึ้นไปที่มีการกำหนด
ประเด็นหลักที่ใช้ในการอภิปรายล่วงหน้า
บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการ
อภิปรายกลุ่มนั้น ไม่ควรมีผู้ร่วมสนทนาคนใด
ควบคุมการอภิปรายแต่เพียงผู้เดียว แต่จะมีผู้
ร่วมอภิปรายคนหนึ่งที่มีหน้าที่เป็นผู้นำใน
การอภิปรายโดยตำแหน่งที่มีหน้าที่หลักใน
การให้แนวทางในการอภิปราย
- 7) การครอบครองการสนทนา หมายถึง ปรากฏการณ์ในการสนทนาที่ทำให้
ผู้ร่วมสนทนามีความสำคัญมากกว่า
ผู้ร่วมสนทนาคนอื่น เช่น การมีปริมาณ
การ พู่มากที่สุด หรือ การกำหนดทิศทางใน
การสนทนาให้เป็นที่ไปตามความสนใจหรือ
ความต้องการของตน

- 8) การครอบครองการสนทนาเชิงปริมาณ หมายถึง การครอบครองการสนทนาในด้านปริมาณการพูดโดยผู้ที่ครอบครองการสนทนาเป็นผู้ที่มีปริมาณในการพูดมากที่สุด
- 9) การครอบครองการสนทนาเชิงปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การครอบครองการสนทนา ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา ผู้ที่ครอบครองการสนทนาเป็นผู้ที่มีลักษณะการเป็นฝ่ายเริ่มมาก และมีลักษณะของการเป็นฝ่ายสนองน้อย เช่น เป็นผู้ถามมากกว่าเป็นผู้ตอบ หรือ เป็นผู้สั่งมากกว่าเป็นผู้ทำตามคำสั่ง
- 10) รูปแบบของการครอบครองการสนทนา หมายถึง ลักษณะของการครอบครองการสนทนาตามที่สรุปได้จากปัจจัย 2 ประการ คือ ลักษณะของการครอบครองการสนทนาเชิง ปริมาณและลักษณะของการครอบครอง การสนทนาเชิงปฏิสัมพันธ์
- 11) ผลัด หมายถึง หน่วยประกอบพื้นฐานในการสนทนา ได้แก่ ช่วงการพูดของผู้ร่วมสนทนาแต่ละคน
- 12) การพูดแทรก หมายถึง การพูดซ้อนขึ้นมาขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่
- 13) วัจนกรรมชี้นำ หมายถึง การแสดงเจตนาให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยถ้อยคำ ซึ่งในงานวิจัยนี้กำหนดให้เป็นการถามการตั้ง

ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการต่างๆที่ใช้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้